

УДК 37.091.12:004:372.3

МЕДІАОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Віта Мельничук, викладач кафедри теорії початкового навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-6428-4247

E-mail: v.o.meljnychuk@udpu.edu.ua

Олена Ящук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії початкового навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-3757-6025

E-mail: olenayashchuk15@gmail.com

У статті представлено результати дослідження теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури щодо визначення поняття «медіаосвітні технології», висвітлено сутність поняття в контексті підготовки вчителів початкової школи. Детально описано ключові дидактичні функції медіаосвітніх технологій (демонстраційна, проєктна, практична, контрольна) та їхню методичну складову.

Зроблено висновки про значущість медіаосвітніх технологій, оскільки вони є необхідною складовою професіоналізму педагога, допомагають удосконалювати вміння ефективно працювати з інформацією, сприяють розвитку медіакомпетентності та готують здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності в умовах Нової української школи (НУШ).

Ключові слова: медіаосвітні технології; професійна підготовка; майбутній учитель початкової школи; медіаосвіта; медіаграмотність; медіакомпетентність; Нова українська школа (НУШ); професійна діяльність; вища школа; дидактичні основи; критичне мислення; методи навчання; інформаційний простір.

MEDIA-EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Vita Melnychuk, Lecturer at the Department of Theory of Primary Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-6428-4247

E-mail: v.o.meljnychuk@udpu.edu.ua

Olena Yashchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory of Primary Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-3757-6025

E-mail: olenayashchuk15@gmail.com

The purpose of the article is to theoretically substantiate the importance and characterize the didactic foundations of media-educational technologies within the professional training system for pre-service primary school teachers. The relevance of the study is driven by the risks of the media environment (e.g., manipulation, disinformation) for primary schoolchildren. The reform of the New Ukrainian School (NUS) requires educators to be skilled in developing students' media competence. However, the problem of systemic, practical integration of media education into teacher training at higher education institutions (HEIs) remains underdeveloped. The research methodology is based on a theoretical analysis of scientific literature (defining concepts, classifying methods), an analysis of strategic

documents (the "Concept of Media Education Implementation in Ukraine"), and a case study of the syllabus for the "Media Education and Media Literacy" discipline at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (UDPU). The research results clarify the essence of "media-educational technologies" as an interdisciplinary field dominated by pedagogy. The key didactic functions are described: demonstrative (visualization), project-based (creating media products), practical (using simulators), and assessment (testing). It is confirmed that these technologies enhance pedagogical methods, such as problem-based learning, by making them more manageable. The analysis of the UDPU syllabus demonstrates a practical model that balances theory and practice for training "Generation Z" students. The conclusions emphasize that mastering media-educational technologies is an essential component of the NUS teacher's professionalism. They are necessary tools for developing media competence and critical thinking. The practical significance lies in substantiating the need to train educators who can model safe and constructive behaviour.

Keywords: *media educational technologies; professional training; pre-service primary school teacher; media education; media literacy; media competence; New Ukrainian School (NUS); professional activity; higher education; didactic foundations; critical thinking; teaching methods; information space.*

Сучасне суспільство перебуває під потужним впливом медіа, які формують інформаційний простір, систему цінностей і поведінкові моделі людини. Особливо відчутним цей вплив є для дітей молодшого шкільного віку, для яких медіасередовище стає одним із провідних каналів пізнання світу, спілкування та творчого самовираження. Водночас воно містить низку ризиків, пов'язаних із маніпулятивним контентом, спотворенням інформації та недостатнім рівнем критичного мислення.

Початкова школа є базовою ланкою цього процесу, адже саме тут формуються основи самостійного, критичного й творчого мислення та здатності орієнтуватися в інформаційному потоці. Модернізація освіти в контексті Концепції Нової української школи актуалізує потребу в оновленні змісту, форм і технологій підготовки педагогів. Від професійної підготовки вчителя початкових класів залежить, чи зможе він створити медіаосвітнє середовище, у якому дитина не лише споживає інформацію, а й осмислює її.

Відтак актуальним стає формування готовності майбутніх педагогів до застосування медіаосвітніх технологій, що поєднують освітній і виховний потенціал медіа. Впровадження медіаосвітніх технологій у підготовку фахівців є важливим завданням вищої школи в умовах гармонізації української освіти із загальноєвропейськими тенденціями. Попри наявність окремих наукових досліджень, проблема системної інтеграції медіаосвіти в освітній простір педагогічних закладів вищої освіти залишається недостатньо розробленою.

Проблематика медіаосвіти перебуває у фокусі уваги багатьох українських фахівців. Так, загальні можливості інтеграції медіаграмотності в різні форми навчання активно вивчаються Т. Баккою, В. Голошаповою, Г. Дегтярьовою, Р. Євтушенко, І. Івановою, С. Крамаровською, Т. Мелещенко та О. Шкребець.

Окремим напрямом є проблема формування медіакомпетентності та медіаграмотності безпосередньо педагогів, що знайшла своє відображення в дослідженнях Т. Бешок, Т. Іванової, С. Ізбаш, О. Кравчишиної, Г. Марченко, Л. Петрик, А. Плуґіної, І. Толмачової, І. Хижняк та ін.

Для нашого дослідження особливу вагу мають праці, що стосуються формування медіакомпетентності саме майбутніх фахівців початкової школи, що стало предметом дослідження О. Баришпольця, О. Волошенюк, В. Іванова, Л. Найдьонової, Г. Онкович та Б. Потятиника.

Особливості, базові поняття та основні характеристики медіатехнологій стали предметом дослідження низки зарубіжних учених, зокрема У. Карлсона, Р. К'юбі, Л. Мастермана, С. Мінккінен, Дж. Сіменса, К. Фон Файлітцен та інших.

Інтеграція медіаосвітніх технологій у систему педагогічної освіти сприяє розвитку медіаграмотності, інформаційної культури, комунікативної та творчої

активності майбутніх учителів – необхідних складників їхньої професійної готовності до роботи в сучасному цифровому суспільстві. З огляду на це, особливої ваги набуває підготовка вчителя початкової школи, здатного не лише ефективно використовувати медіа, а й навчати дітей безпечно та свідомо взаємодіяти з інформаційним середовищем. Зростання ролі медіа як чинника соціалізації та пізнання світу актуалізує потребу формування у педагогів цієї здатності. Відтак, це обумовлює необхідність теоретичного обґрунтування значення медіаосвітніх технологій і визначення шляхів їх ефективного впровадження у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Метою статті є теоретично обґрунтувати значення та схарактеризувати дидактичні основи медіаосвітніх технологій у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Для подальшого аналізу важливо розмежувати ключові поняття. У контексті освітнього процесу, технологія визначається як науковий опис педагогічних засобів і методів, спрямованих на досягнення наперед запланованого результату [4, с. 907].

У свою чергу, медіаосвітні технології визначаються як інструментарій, що залучає до навчального процесу і традиційні ЗМІ (преса, радіо, телебачення, кіно), і новітні інформаційні технології. Новітні технології охоплюють програмно-апаратні комплекси та сучасні системи інформаційного обміну, що забезпечують повний цикл роботи з інформацією: від збирання та збереження до оброблення й передавання [1].

Медіаосвітні технології розглядаються як окрема педагогічна галузь, що зосереджена на розробці теорії медіаосвіти та методології навчання, яка активно використовує мас-медіа та медіапродукти. Ця галузь аналізує змістове наповнення медіаосвіти, а також визначає її ключові закономірності, принципи, методи та організаційні форми. Окрім дидактичних завдань, вона покликана гуманізувати освітній процес, сприяючи інтелектуальному, культурному та морально-духовному зростанню майбутніх фахівців. [5, с. 32].

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень засвідчує, що немає єдиного визначення та розуміння поняття «медіаосвітні технології», оскільки науковці трактують його з позиції власних інтересів.

Н. Духаніна [3], визначаючи медіаосвітні технології як сукупність методів і прийомів для розв'язання завдань медіаосвіти на матеріалі медіа, пропонує виокремлювати два основні підходи до їх розуміння. Перший підхід розглядає ці технології як частину медіадидактики, що досліджує специфіку навчання за допомогою медіа. Другий підхід трактує їх як реальний процес навчання, спрямований на досягнення цілей медіаосвіти.

Медіаосвітні технології виступають багатофункціональним інструментом підвищення ефективності освітнього процесу, реалізуючи низку ключових дидактичних завдань. З огляду на їхні широкі функціональні можливості, існує декілька підходів до класифікації їх застосування. Зокрема, Н. Перегуда [8, с. 36] класифікує їхні функції як демонстраційну, проектну, практичну та контрольну.

Насамперед, вони виконують демонстраційну та візуалізаційну функцію. Цей аспект є критично важливим у початковій школі, де візуальне подання даних оптимізує сприйняття інформації молодшими школярами. Інтеграція лекційного контенту з мультимедійними презентаціями, що включають схеми, графіки чи інфографіку, сприяє глибшому розумінню та кращому засвоєнню матеріалу.

Окрім того, медіаосвітні технології є платформою для розвитку проектної діяльності здобувачів освіти. Вони надають необхідний інструментарій для створення студентами (учнями) власних комплексних мультимедійних проєктів. Це дозволяє презентувати результати своєї роботи академічній спільноті, викладачам для отримання фахової оцінки та конструктивної критики.

Важливою є також роль медіаосвітніх технологій у формуванні практичних навичок. Вони дозволяють імплементувати практико-орієнтований підхід безпосередньо в аудиторних умовах. Після засвоєння теоретичного базису, здобувачі освіти можуть відпрацьовувати та закріплювати конкретні уміння за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, такого як симулятори, віртуальні лабораторії чи фахові програмні комплекси.

Як свідчить педагогічна практика, при традиційному навчанні студенти засвоюють лише незначну частину матеріалу (близько 25%). Водночас застосування медіаосвітніх технологій здатне підвищити цей показник у кілька разів. Така ефективність досягається завдяки синергетичному ефекту: поєднанню візуального та аудіального каналів сприйняття, а також можливості студента активно керувати темпом навчання та повертатися до складних фрагментів для повторного опрацювання [12, с. 42].

Варто визнати, що розробка дидактичних аспектів медіатехнологій не встигає за стрімким розвитком технічних засобів. Методична складність полягає в тому, що медіатехнології інтегрують знання з психології, педагогіки, математики, кібернетики та інформатики. У цій інтеграції домінувати має саме психолого-педагогічний базис, який і надає технологіям освітнього сенсу. Демонструючи цей аспект, П. Саварин аналізує їх застосування у процесі розв'язання проблемних ситуацій. Дослідник доводить, що це дозволяє розширити типологію навчальних задач (наприклад, додаючи завдання на моделювання, планування чи пошук стратегій), а також надає студентам доступ до раніше недоступної інформації. Крім того, технології уможливають індивідуалізацію навчання, враховуючи історію та пізнавальні особливості студента. Таким чином медіаосвітні технології роблять процес проблемного навчання більш керованим [10, с. 49].

Нарешті, медіаосвітні технології реалізують контрольну функцію. Це охоплює як проведення іспитів в електронному режимі з миттєвим отриманням результатів, так і можливість цифрового подання та обговорення проєктів і робіт з викладачем [8, с. 36].

Ефективне впровадження цих технологій у професійну підготовку вчителів спирається на їхню методичну складову. Методи, що лежать в основі цих технологій, у науковій літературі класифікують за кількома ознаками. За джерелами знань їх поділяють на словесні (бесіда, дискусія, лекція), наочні (демонстрація та ілюстрація медіатекстів) і практичні (виконання завдань).

Більш розгорнутою є класифікація за рівнем пізнавальної діяльності. Вона включає пояснювально-ілюстративні методи (сприйняття та засвоєння готової інформації), репродуктивні (виконання студентами вправ на медіаматеріалі за алгоритмом, наданим педагогом), проблемні (проблемний аналіз медіатекстів або ситуацій) та дослідницькі (організація самостійної дослідницької діяльності) [3, с. 40].

У процесі професійної підготовки вчителя початкової школи ключовим є не лише використання медіаосвітніх технологій, але й формування у майбутніх фахівців уміння професійно їх відбирати. Цей вибір має ґрунтуватися на розумінні ключових характеристик сучасних технологій. До таких характеристик належать випереджувальний (підготовка до умов, що ускладнюються) та особистісно-орієнтований характер (суб'єкт-суб'єктні відносини). Окрім того, вони мають бути спрямовані на формування суб'єктних картин світу та, що особливо важливо, на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності студента через рефлексію та самоосвіту. Зрештою, ці технології слід розглядати як системоутворюючий чинник, що модернізує весь освітній процес [9].

Окремим стратегічним напрямом, який окреслює «Концепція впровадження медіаосвіти в Україні», є інтеграція медіаосвітніх компонентів у підготовку фахівців

усіх (немедійних) спеціальностей. Це показує, що в сучасному інформаційному суспільстві медіакультура є наскрізною, загальнопрофесійною компетентністю. Замість повної спеціалізації (як у журналістів), Концепція пропонує вбудовувати відповідні модулі, теми або курси за вибором у навчальні плани, наприклад, майбутніх інженерів, лікарів чи педагогів. Ключова мета такої інтеграції — сформувати у випускників ЗВО стійкі навички критичного мислення, здатність безпечно та ефективно взаємодіяти з медіапростором, аналізувати інформаційні потоки та протидіяти маніпуляціям, що є критично важливим для будь-якої професійної діяльності [6, с. 8].

Реалізація стратегічних завдань медіаосвіти у вищій школі, чи то у спеціалізованій, чи в інтегрованій формі, вимагає від педагогів розробки та систематизації практичного інструментарію. Досліджуючи форми медіаосвіти, О. Дубасенюк пропонує широкий арсенал відповідних методів. Авторка виділяє як традиційні форми (лекції, бесіди), так і ті, що вимагають активної практичної роботи (письмові роботи, створення колажів, кіно відеозйомка) та інтерактивної взаємодії (вікторини, диспути, конференції) [2, с. 72].

Теоретичне обґрунтування важливості медіаосвітніх технологій знаходить своє практичне відображення в навчальних планах сучасних закладів вищої освіти, що готують вчителів початкової школи.

Яскравим прикладом є робоча програма дисципліни «Медіаосвіта та медіаграмотність» [7], впроваджена на факультеті початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Ця дисципліна має статус вибіркової та пропонується здобувачам освітньої програми «Початкова освіта» на третьому курсі (у 1-му семестрі). Той факт, що студенти обирають цей курс з-поміж інших, свідчить про реальний попит, актуальність та зацікавленість майбутніх педагогів у здобутті медіакомпетентностей.

Метою даного курсу визначено формування у майбутніх здобувачів освіти знань і вмінь з медіаосвіти, медіапедагогіки та аудіовізуальної грамотності, а також розвиток критичного мислення та формування імунітету до маніпулятивного впливу медіа.

Аналіз завдань курсу підтверджує його чітку практичну спрямованість на підготовку вчителя початкової школи. Вони охоплюють ключові компетентності, необхідні для роботи в сучасному медіасередовищі, зокрема: вивчати вплив медіа на дітей молодшого шкільного віку, опанувати методи виявлення маніпулятивного контенту та, що найважливіше для практики НУШ, інтегрувати традиційні й цифрові методи навчання в освітньому середовищі початкової школи

Аналіз змісту програми показує, що вона охоплює як теоретичні (Змістовий модуль 1), так і практичні аспекти (Змістовий модуль 2). Студенти вивчають не лише історію та теорію медіаосвіти, але й конкретні теми, життєво необхідні для вчителя НУШ, такі як «Дезінформація та пропаганда», «Стереотипи та їх особливості» та «Медіатекст та критичне мислення».

Окрім змістового наповнення, робоча програма також деталізує, які саме методи навчання та технології застосовуються для досягнення мети курсу. Арсенал педагогічних підходів включає як традиційні (наочні, практичні, репродуктивні), так і сучасні медіаосвітні технології. Зокрема, акцент робиться на «методах інформаційних технологій», «інтерактивних методах навчання», «методі проблемного навчання», а також на практичних навичках, таких як «робота в інтернет-просторі» та «складання медійних аналізів».

Такий підхід, на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, є яскравим свідченням того, як медіаосвітні технології інтегруються в процес якісної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, орієнтуючи його на практичне опанування сучасного медіаінструментарію.

Необхідність застосування саме таких підходів диктується особливостями сучасних здобувачів освіти. Сучасне покоління, відоме як «покоління Z» або «діти цифрової ери», характеризується тим, що здобуває знання переважно через медіазасоби, легко взаємодіє з інтернет-контентом, водночас демонструючи високу мобільність та певну залежність від технологій [11].

Отже, професіоналізм вчителя початкової школи вимагає володіння не лише спеціальними знаннями (педагогіка, психологія, методики), але й усім арсеналом медіаосвітніх технологій. Вони необхідні для ефективного реалізації освітнього процесу та становлення власної особистості як педагога-фахівця, здатного гармонійно співпрацювати з медіатехнологіями та моделювати для учнів зразки безпечної та конструктивної медіаповедінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. Київ : Академвидав, 2004. 351 с.
2. Дубасенюк О.А. Медіаосвітні технології підготовки майбутніх педагогів початкових класів у закладах вищої освіти // *Плекаємо особистість : наук.- метод. альманах*. Вип. 7. Полтава, Лубни: Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2024. С 67-71.
3. Духаніна Н. М. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у підготовці магістрів комп'ютерних наук : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 234 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Коновець О. Медіаосвіта та формування інноваційного середовища в навчальних закладах. *Актуальні питання масової комунікації*. 2007. Вип. 8. С. 31–33.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція): схвалено Постановою Президії НАПН України 27 квіт. 2016 р., протокол № 1-7/6-32. Київ, 2016. URL: <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/media-edu.docx> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Мельничук В. О. Робоча програма навчальної дисципліни «Медіаосвіта та медіаграмотність» : для здобувачів ОП «Початкова освіта». Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2025. 13 с. (дата звернення: 15.10.2025).
8. Перегуда Н. Медіаосвітні технології як чинник підвищення якості навчального процесу // *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2017. № 4. С. 34–37.
9. Подзигун О. А. Педагогічні умови застосування інформаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. А. Подзигун. Вінниця, 2009. 20 с.
10. Саварин П. В. Підготовка майбутнього викладача технічних дисциплін до застосування медіатехнологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Саварин Павло Вікторович. Луцьк, 2017. 270 с.
11. Семінар-практикум «Діти покоління Z». 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/ceminar-praktikum-dit-rokolinna-z-193910.html> (дата звернення: 20.10.2025).
12. Шльосек Ф. Використання засобів мультимедіа у професійній освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 6. С. 42–46.

REFERENCES:

1. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii* [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv: Akademvydav. (in Ukrainian)
2. Dubaseniuk, O. A. (2024). Mediaosvitni tekhnolohii pidhotovky maibutnix pedahohiv pochatkovykh klasiv u zakladakh vyshchoi osvity [Media education technologies for the training of future primary school teachers in higher education institutions]. *Plekaemo osobystist : naukovometodychnyi almanakh*, (7), 67–71. Poltava, Lubny: DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka. (in Ukrainian)
3. Dukhanina, N. M. (2011). *Pedahohichni umovy zastosuvannia mediaosvitnikh tekhnolohii u pidhotovtsi mahistriv kompiuternykh nauk* [Pedagogical conditions for the use of media education technologies in the training of masters of computer science] (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv. (in Ukrainian)
4. Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter. (in Ukrainian)

5. Konovets, O. (2007). Mediaosvita ta formuvannya innovatsiinoho seredovyshcha v navchalnykh zakladakh [Media education and the formation of an innovative environment in educational institutions]. *Aktualni pytannia masovoi komunikatsii*, (8), 31–33. (in Ukrainian)
6. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. (2016). *Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia)* [The concept of implementing media education in Ukraine (new edition)]. Kyiv. URL: <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/media-edu.docx> (in Ukrainian)
7. Melnychuk, V. O. (2025). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny Mediaosvita ta mediahramotnist : dlia zdobuvachiv OP «Pochatkova osvita»* [Syllabus of the academic discipline "Media Education and Media Literacy" : for applicants of the Primary Education EP]. Uman: UDPU im. Pavla Tychyny. (in Ukrainian). URL: <https://moodle.udpu.edu.ua/mod/folder/view.php?id=511877>(in Ukrainian)
8. Pereguda, N. (2017). Mediaosvitni tekhnolohii yak chynnyk pidvyshchennia yakosti navchalnoho protsesu [Media education technologies as a factor in improving the quality of the educational process]. *Kompiuter u shkoli ta simi*, (4), 34–37. (in Ukrainian)
9. Podzygun, O. A. (2009). *Pedahohichni umovy zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy* [Pedagogical conditions for the use of information technologies in the professional training of future foreign language teachers] (Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk). Vinnytsia. (in Ukrainian)
10. Savaryn, P. V. (2017). *Pidhotovka maibutnoho vykladacha tekhnichnykh dystsyplin do zastosuvannia mediatekhnolohii u profesiinii diialnosti* [Training of future teachers of technical disciplines for the use of media technologies in professional activities] (Dys. ... kand. ped. nauk). Lutsk. (in Ukrainian)
11. *Seminar-praktykum «Dity pokolinnia Z»* [Practical seminar Generation Z Children]. (2020). Vseosvita. URL: <https://vseosvita.ua/library/ceminar-praktikum-diti-pokolinna-z-193910.html> (in Ukrainian)
12. Shlosek, F. (2002). Vykorystannia zasobiv multymedia u profesiinii osvity [The use of multimedia tools in professional education]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinnoi osvity*, (6), 42–46. (in Ukrainian)